

ՄԵԶՄՈՒՄ ԵՒ ԱԽՊԱՐ

DIRECTION DU JOURNAL
MEDJMOUA-I-AHBAR
Grand'Rue de Pera, Taksim 65

Համարացու իրի և Երևանի ՉԱՐՇԵՆՊԻՉ վե
ճՈՒՄՆ. ԻՐԹԵՍԻ կրկնելի հեշր օրումնուր:

ՆԻՒՍԽԵՍԻ
30 ՐԱՐՈ.

مجموعه اخبار
تقسیم جاده می نورم 70

ԱՊՐԵՆԻ ՅԻՅԱԹԱՐԸ. — Իսթանպուլի իշխանական 60 ղ. — 6 ալլըր 35. — Թաշրա իշխանական 85. — 6 ալլըր 45 ղ. — արք. — Մեմալիքի լեռնային իշխանական 20 ֆր. — արք. — Բոսնիա իշխանական 15 կրկնվող իշխանական 60 ֆր. — արք. — Իլլևաթ ՉԱՐՇԵՆՊԻՉ. — Իսթանպուլի իշխանական 5, Չանկի լեռնային սահմանային իշխանական 3, լեռնային սահմանային իշխանական 1 ղ. — արք. — Չոգ տեֆա ալթըր իշխանական իշխանական իշխանական իշխանական օրումնուր:

Ղազեթայա միլիթարի խոստովանում իշխանական ՅՈՒՂԱՆԻՍ ԹՈՒՄՆԱՆՈՒՄ փորձառու, ուրա — Իտալիայի ղեկավար ղ. 65:

ԿԵԼԵՔԵ ԶՈՒՄԱ ԿԻՆԵՔԻ ԻՃԻՍՍ

Իսթանպուլի իշխանական 60 ղ. — 6 ալլըր 35. — Թաշրա իշխանական 85. — 6 ալլըր 45 ղ. — արք. — Մեմալիքի լեռնային իշխանական 20 ֆր. — արք. — Բոսնիա իշխանական 15 կրկնվող իշխանական 60 ֆր. — արք. — Իլլևաթ ՉԱՐՇԵՆՊԻՉ. — Իսթանպուլի իշխանական 5, Չանկի լեռնային սահմանային իշխանական 3, լեռնային սահմանային իշխանական 1 ղ. — արք. — Չոգ տեֆա ալթըր իշխանական իշխանական իշխանական իշխանական օրումնուր:

Իսթանպուլի իշխանական 60 ղ. — 6 ալլըր 35. — Թաշրա իշխանական 85. — 6 ալլըր 45 ղ. — արք. — Մեմալիքի լեռնային իշխանական 20 ֆր. — արք. — Բոսնիա իշխանական 15 կրկնվող իշխանական 60 ֆր. — արք. — Իլլևաթ ՉԱՐՇԵՆՊԻՉ. — Իսթանպուլի իշխանական 5, Չանկի լեռնային սահմանային իշխանական 3, լեռնային սահմանային իշխանական 1 ղ. — արք. — Չոգ տեֆա ալթըր իշխանական իշխանական իշխանական իշխանական օրումնուր:

ՄԻՍԱԼ ԵՒ ՎՏԱՆԳԱՆՈՐ ԲԱՅԱՆՈՐ

Իսթանպուլի իշխանական 60 ղ. — 6 ալլըր 35. — Թաշրա իշխանական 85. — 6 ալլըր 45 ղ. — արք. — Մեմալիքի լեռնային իշխանական 20 ֆր. — արք. — Բոսնիա իշխանական 15 կրկնվող իշխանական 60 ֆր. — արք. — Իլլևաթ ՉԱՐՇԵՆՊԻՉ. — Իսթանպուլի իշխանական 5, Չանկի լեռնային սահմանային իշխանական 3, լեռնային սահմանային իշխանական 1 ղ. — արք. — Չոգ տեֆա ալթըր իշխանական իշխանական իշխանական իշխանական օրումնուր:

Իսթանպուլի իշխանական 60 ղ. — 6 ալլըր 35. — Թաշրա իշխանական 85. — 6 ալլըր 45 ղ. — արք. — Մեմալիքի լեռնային իշխանական 20 ֆր. — արք. — Բոսնիա իշխանական 15 կրկնվող իշխանական 60 ֆր. — արք. — Իլլևաթ ՉԱՐՇԵՆՊԻՉ. — Իսթանպուլի իշխանական 5, Չանկի լեռնային սահմանային իշխանական 3, լեռնային սահմանային իշխանական 1 ղ. — արք. — Չոգ տեֆա ալթըր իշխանական իշխանական իշխանական իշխանական օրումնուր:

են իրենց թեմին և յաւելեալսն յիշատակաւ կը յիշատակուին և պիտի յիշուին՝ ո՛չ թէ միայն նոյն թեմերուն, այլ բոլորիս Եկեղեցւոյ մէջ... Իսկ եթէ «Մատոցականացը» «ոչ» պիտի պատասխանէ, այն ատեն թող հանի կարգաւ մեր պատասխանը՝ մեր յօդուածին Ե. մասին մէջ:

Բ.

«Կրօնաւորները չեն կրնար Եպիսկոպոս ընտրուիլ» երեւակայական կարծիքն հակառակ է՝ Հայ-Կաթողիկէ հասարակութեան դարաւոր պատմութեան և վարուելու կերպին: Միշտ և ամէն տեղ, բայց ի մասնաւոր Օսմանեան ընդարձակ Պետութեան մէջ, թէ՛ աշխարհական կղերք և թէ՛ կրօնաւորները՝ Եպիսկոպոս ընտրուած են, թէ՛ իւր թեմական և թէ՛ իւր անթեմ:

Օրինակներով պիտի խօսիմ: Բայց օրինակներէն յետոյ այս ընեմ, որ նոյն իսկ «Ընտրութեան հրահանգին» մէջ ասոր հակառակ բան չկայ. ուստի «Եկեղեցւոյ Մատոցականացը» կրնար իւր երեւակայական կարծիքն իրեն պահել, Բաւական է որ Քահանայ մը՝ Օսմանեան հպատակ ըլլայ և Կաթողիկոսական Աթոռոյ ծառայէ (ուշադրութիւն՝ Կաթողիկոսական Աթոռը միայն Կ.Պոլսի չէ, այլ հոն ալ ուր Կաթողիկոսական իրաւասութիւնն կը հասնի) եթէ պահանջաւ բարեմասնութիւններն ԱՆՍԳԻԻՏ ՎԱՐՔ, ԿԱՐԵԻՈՐ (բայց իրաւունք կարեւոր) ՀՄՏՈՒԹԻՒՆ ունենայ, կրնայ Եպիսկոպոս ձեռնադրուիլ: Օսմանեան հպատակ ըլլալն անպատճառ պէտք է, և ասկէ աւելի բանաւոր պայման մը չէր կրնար ըլլալ, իսկ եթէ ընտրելի անձը Օսմանեան հպատակ չէ, բայց Օսմանեան տէրութիւնէ ճանչցուած Հայ Միաբանութեան մը կը վերաբերի, զարձաւ կրնայ Եպիսկոպոսանալ, վասն զի ձեռնադրութենէ յետոյ կը փոխէ իւր հպատակութիւնն և կ'ըլլայ Օսմանեան հպատակ: Այսօր միայն Վիեննայոյ Միաբանութեան անձինքն կրնան նկատուիլ իւր ոչ Օսմանեան հպատակ, սակայն իրենց օտարահպատակ ըլլալն կապուած է Միաբանութեան անձ ըլլալուն հետ: Այսօր եթէ անձ մը թողու Միաբանութիւնն և կ'ըլլէ, Կրնայ այն Տէրութեան հպատակութեան տակ, որուն կը վերաբերի ի բնէ, Ուրեմն ընտրութեան հետեւանք ipso facto կ'ըլլայ այն Միաբանակիցն՝ որ ի Թիւրքիա ծնած է, Օսմանեան հպատակ: Նոյնը չենք տեսներ նաեւ «Լուսաւորչական» Հայոց ժող. օրինակ՝ Էջմիածնայ այգմու Ս. Հայրապետը՝ Էջմիածնայ Կաթողիկոս ընտրուելով թողուց Օսմանեան հպատակութիւնն և եղաւ Ռուս սահպատակ: Մեղքիսդեհ վ. Մուրատեան Չմիւռնիոյ Առաջնորդ ընտրուելով Ռուսահպատակութիւնը թողուց և եղաւ Օսմանեան հպատակ:

Իսկ «Աթոռոյ ծառայել» խօսքն ա՛յնպէս յայտնի խնայող մ'ունի, որ չարժեք անոր վրայ ծանրանալ: Հայ Կաթողիկէ հասարակութեան մէջ իւր դաստիարակ, իւր քարոզիչ, տարիներով իւր ժողովրդապետ, իւր այլեւայլ Կաթողիկոսական պաշտօններու պաշտօնեայ, իւր Առաջնորդ և Մեղքիսդեհ (Իզմիթ, Պարտիզակ, Զմիւռնիա) ժողովներու անդամակից, ահա բուն իմաստը «Կաթողիկոսական Աթոռոյ ծառայել» բացատրութեան:

Գտնը հիմա օրինակներու:

«Մատոցականացը» օրինակ մը միայն քաջաբան բերած էր մէջահղ, և անիմալո պատճառաբանութիւններով օրինակին զօրութիւնը շղատելու կը ճգնէր: Մենք վերստին կը հաստատենք՝ Գիւր. Ներսէս ձնտոյեանի՝ Վերնակոյ Միաբանութեան Միաբանութեան անդամ, Մշոյ Եպիսկոպոսին օրինակը, որ իմ գիտցածիս հակառակ ընտրութիւնէն ետեւ թողուց Ռուսահպատակութիւնն և Օսմանեան հպատակ եղաւ: Բայց Հայ-Կաթողիկէ հասարակութիւնն միայն Գիւր. Ն. ձնտոյեանին ունեցած չէ իւր թեմական Եպիսկոպոս: Շատերն քաջ իմ հետք պիտի յիշեմ:

1859ին ԵՒԴՈՒԿՈՅ ԹԵՄԻՆ համար կը ձեռնադրուի՝ Հ. Արսէն Անճարական, ԱՆՏՈՆԵԱՆ Միաբանութեան անդամ:

1864ին ԱՆՏՈՒՔԵԱՆ ԹԵՄԱԿԱՆ կը ձեռնադրուի՝ Հ. Սուքիաս Գաղանճեան, ԱՆՏՈՆԵԱՆ Միաբանութեան ընտրեալ Արքայորդ:

1877ին ԳԵՐՄԱՆԻԿՈՅ (Մարաշի) ԹԵՄԱԿԱՆ կը ձեռնադրուի՝ Հ. Կղմէ Միաբանութեան, ա՛յն նշանաւոր ԱՆՏՈՆԵԱՆԸ, որ 13 տարի ա՛յնպէս պայծառացուց թեմը, եթէ այս օրինակները բաւական չեն, զէպի հինքը կրնանք գիտել և բազմաթիւ օրինակներ չեն պակսիր:

1750ին ԳԵՐՄԱՆԻԿՈՅ ԹԵՄԱԿԱՆ կ'ընտրուի Հ. Ղուկաս Արքահայտեան, ԱՆՏՈՆԵԱՆ Միաբան:

1775ին ՄԵՐՏԻՆՈՒ ԹԵՄԱԿԱՆ կ'ընտրուի Հ. Պետրոս Նիդադարեան, ԱՆՏՈՆԵԱՆ Միաբանը, որ կնքեց իւր մանկանացուն 1787ին, և ինչ և ինչ:

Ուրիշն ինչպէս կրնային այս կրօնաւորներն ընտրուիլ ու ձեռնադրուիլ: Միթէ իրենց Կրօնաւորութիւնն արգելք մ'եղա՞ւ իրենց թեմին պայծառութեան: Մենք հակառակը կը կարծենք. բայց ոչ այսպէս «Մատոցականացը» ալ, որ կրօնաւորի մը փոխէն կ'երեւայ թէ այնպէս կը սարսափի, իրեն թէ ո՞՞մ մը տեսած ըլլար... Այսօր Գիւր. Ն. ձնտոյեան՝ 13—15 տարիներէ ի վեր կը շարունակէ իւր «քաջ հովու» զիտապետութիւնն հոն, ուր իւր երկու նախորդներն հաջիւ քիչ մը ժամանակ կրօնական մնալ, բայց ցայսօր այն վաղեմի Միաբանութեան կը տեսէ ու կը տոկայ, կը կատարէ իւր հովուական պաշտօնն ի մեծ գոհակարութեան Օսմանեան Պետութեան և Եկեղեցւոյ, Թիւրքու ուրիշ ո՛չ-կրօնաւորներ՝ այս 15 տարիներու մէջ՝ Մշոյ իւրեւն հրաժարեալ Եպիսկոպոսներու ցանկը՝ 17ի բարձրագոյնէն...:

Կը հարցնենք մեր «Թեմադրող Մատոցականացին», այս թեմական Եպիսկոպոսներն ո՞ր ձեռնադրութեան գրքին համաձայն ձեռնադրուած են: Եթէ իւր իւր վկայութիւն յառաջ բերենք գրքին հետ, ուրեմն ինչպէս կրնայ թեմադրել թէ կրօնաւորները չեն կրնար ընտրուիլ, իսկ եթէ մեզի անձնաթիւ, իրեն ծանօթ հին գրքի մը հակառակ, այն ատեն կը համաձայնակիք հարցնել, թէ նորը կամ մեր ձեռքն եղածը «օտարութիւն օրէնք» կը բողոքակցէ: Ոչ, բարեբախտաբար, միայն այս «Թեմադրող Մատոցականացը» կը ջանայ իւր օրէնքները ստեղծել: Բայց ինչը սէր կը բուր, միւրթիւն կը խրատէ, ճշմարտութիւն կը քարոզէ և աւանդութեան պահպանութիւն. իսկ նորը՝ ինչպէս ցաւով կը գուցակենք՝ եկեղեցական երկպառակութիւն, իրաւանք անհաւասարութիւն և անձնական իրաւանք թեմակրօնի, և անիրաւութիւն:

Մեր Կաթողիկէ հասարակութեան պատմութիւնն ունի ուրիշ հետաքրքրական կողմեր ալ: Ստուգէ թէ թեմականներուն վրայ գրուած է՝ միայն իսկական պատասխան մը «Մատոցականացին», բայց քանի որ հետաքրքրական են զէպերու շարքերը, չենք ուզեր զանց ընել:

Ոչ թէ միայն թեմական Եպիսկոպոս, այլ և Կաթողիկոսներ ալ ունեցած ենք «ի իսկ» դատաւարաւորութիւն կրօնաւորներէն առնուած: Յակոբ Պետրոս Բ. Անտոնեան կրօնաւոր մըն էր՝ 1749ին ընտրուած: Միաբան Պ. Գ. Անտոնեան կրօնաւոր մըն էր՝ 1753ին ընտրուած: Բարսեղ Պ. Գ. Անտոնեան կրօնաւոր մըն էր՝ 1780ին ընտրուած:

Պիտի զարմանայ անուշա, կամ պէտք է որ զարմանայ մեր «Մատոցականացը» թէ ձուռն ինչպէս կրցաւ՝ թեմէ իւր ոչ-թեմական՝ ձեռնադրել Եպիսկոպոս ձեռնադրել երեք կրօնաւորներ: Առաջինը՝ Հ. Իգնատիոս Փաթարեան (1838—1852) Վեներալ Միաբանն Միաբանութեան անդամ, ուրեմն կրօնաւոր, Երկրորդը՝ Հ. Ե. Գրիգոր Զեմարիզ (1847—1876) Վեներա-

կոյ Միաբանն. ուրեմն՝ այս ալ կրօնաւոր: Երրորդը՝ Հ. Աղէքսանդր Պալճեան (1877—1884) Վեներալ Միաբանն. ուրեմն՝ և այս կրօնաւոր:

Կարծեմ ըստ բաւականի ցոյց տուի, թէ անհիմն է բողոքողին՝ կրօնաւորները «գաւազանեաւ երկաթեաւ» յեպիսկոպոսութենէ արաքակ ուզելը: Մեր Հայ-Կաթողիկէ հասարակութիւնն այսպիսի իրաւութիւններ չէր դնէր մինչեւ հիմա, այլ ուր արժանաւոր ընտրելի մը գտնէր, կ'առնէր, կը ձեռնադրէր:

Գ. և Դ.

Այս յախուռն վճռով՝ մեր «Մատոցականացը» օգհանել ուզելը է՝ երեք Հայ-Կաթողիկէ Միաբանութեանց դարաւոր գործունէութիւնը: Բայց թող տանք գործունէութիւնը. նոյն իսկ Կաթող. Աթոռն իւր հաստատութիւնը մեծաւ մասամբ այս երեք Միաբանութեանց պարտական է... Զորորդին՝ այսինքն Չմիւռն Միաբանութեան վրայ չենք խօսիր, վասն զի՝ արդէ Եպիսկոպոսներու ցանկին մէջ յայտնապէս կը գտնենք 7—8 ներկայացուցիչներ: Թեմէն առարկուի ինչի, թէ Չմիւռն վանքը՝ անձուկ մտքը կրօնաւորական Միաբանութիւն մը չէ. ուստի և կրնայ անխափան ու անարգել յեպիսկոպոսութիւն կոչուիլ Չմիւռն միաբան մը: Բայց ո՞վ է ըսել թէ Չմիւռն վանքը կրօնաւորական «ուխտ» մը չէ: Յանկայն զէպո՝ թեմէ միւս երեք Միաբանութիւններէն տարբեր, սակայն «յոյսալ ինչ» կը վերաբերի Չմիւռն մտքի: Եւ Ուրեմն Չմիւռն Միաբանակիցներու՝ առանց արգելքի Եպիսկոպոսանալ կարենալ ցոյց կուտայ, որ այսօր հայկերէն «կրօնաւոր» բառը:

Ըստ իմ խոնարհ կարծեացս, հայրենի ժողովուրդին մը չէ Եպիսկոպոսութիւնը՝ այս կամ ա՛յն «ցղիկն» կամ «գաւազան» հետ կապուած: Եթէ մեր նախնիք՝ այս Երազմիկ հոգեւոր վարուած ըլլալին, այսօր իրաւամբ կրնայինք տարակուսել թէ մեզի սեպական զարգացում կ'ունենար մեր Հայ-Կաթողիկէ հասարակութիւնը: Ամէն ոյժ, ամէն կարողութիւն կը գործածուէր յառաջ, աշխարհական կղեր ու կրօնաւոր միմիակ նպատակ մ'ունէին ծառայել ոգով և սիրտ հասարակութեան բարգաւաճման. բայց յորմէ հետեւ Պողոսեան և Ապողոսեան առաջին կրօններն սկսան, հակառակութիւն՝ բայց արուեստական հակառակութիւն մը սընտրուիլ սկսաւ՝ նոյն իսկ քահանայից մէջ, Կը յանձնարարենք սակայն մեր «Մատոցականացին» որ լսէ Տեառն մերոյ Պողոսի Պետրոսի ժոյժ առաջին կոնդալին հետեւեալ ոսկեղէնի իրատը: «Մուտ չգտնէ մեր մէջ իրարու հակակիր կուսակցական զգացումներ, ինչ որ չար սաղարանք է սասանայի՝ պատակաւոր յառաջ բերելու և խոչնդոտ լինելու իրարու յառաջադիմութեան և Բանին կենաց տարածման: Այլ ընդհակառակն համարալիս ձեռնադրութեամբ և իրարու աջակցութեամբ գործակցինք ի բարին հասարակութեան, առանց ժամաւաճու լինելու Պողոսեանի և Ապողոսեանի ունայն հակառակութեան (էջ 7.)»

Հին ժամանակներ նոյն իսկ երեք Միաբանութիւններէն երեք Պատրիարքներ ընտրուեցան ի կարողագոյն անձանց՝ առանց միմիկ զինելու: Երբեք Պատրիարքներ չհիմալ այնպէս չէ: Ցաւով կը տեսնենք որ ցանուած է հակառակութեան որով, որմէ բարի պտուղներ յուսալ անհնարին է: Ինչ անիմաստ բառեր են, որ մուտ են գտած մեր մէջ՝ զանազանութիւն դնելու աշխարհական կերպի ու կրօնաւորներու մէջ, Պէտք է ընել զանազանութիւն մը՝ բայց առանց աշուտութեան, կարողի և անկարողի մէջ, գործունէայի և անգործի մէջ, գիտականի, առարկանոյ և տգիտի ու մոլորի մէջ:

Այն ատեն միայն կը պակսի Վեներա-

նորու արեւթիւնն ալ, Եկեղեցւոյ պայծառութիւնն ալ: Հակընդդէմ հոսանքներն կը կորսնցնէ նաեւ իւր ուղղութիւնը: Հարկ է հակաաւարաց ըսել այս ճշմարտութիւնը. երբ իմ գործադանս համար պէտք ունիմ հաւատարիմ, գործունէայ, քաջ արեւատագէտներու՝ իմաստութիւնն չէ այս էական յատկութիւններով գտած մարդու: Երեւին գոյնը և մարմնոյն ձեւը նկատագրութեան առնել, եթէ իրապէս կը փափաքիմ որ գործատուս յառաջ երթայ, Նոյնը պէտք է աւելի ևս ըսել հասարակութեան գործոց համար: Ապագովապէս մինչեւ հիմա Հայ-Կաթողիկէ հասարակութեան եկեղեցիներն, Զարդոց ու վարժարանները, դպր. կանոնութիւնն են, զարմանալով կը տեսնենք որ կրօնաւորներու աշխատութեամբ առաւելապէս բարդաւաճած են և ուսուցիչ կը բարգաւաճին: Եւ յանկարծ ելիլ ևս անտես ընկալ այսպիսի ծանօթ ճշմարտութիւն մը՝ իրենցութիւնն չէ, և կ'ենթադրէ կուրուքիւն մը, որ դատաւարանք է, և թէ՛ հիմա և թէ՛ ապագային մեծամեծ չարաց պատճառ կրնայ ըլլալ: Այսօր Հայ-Լուսաւորչական մեր եղբարք կը գնահատեն մեր երեք Վանքերու գործունէութիւնը, կը դուրստեն Հայ-Կաթողիկէ հասարակութեան վարժարաններն ու դպրոցները. բոլոր մեր դպրոցներու աշակերտաց մեծամասնութիւնն Հայ-Լուսաւորչական աշակերտներ կը կազմեն. բայց է թէ համարում ունին մեր հասարակութեան գործունէութեան վրայ, և սակայն մենք կը ջանանք ուրախալ կրօնաւորներու, ատակութիւնը, ամենամեծ անարգանքը կ'ընենք իրենց՝ երբ պարզապէս իւր հայ հասարակութեան «փայտաբերներն ու ջրբերները» նկատենք զիրենք: Գաւառները միայն բաւական են զմեզ համոզելու համար՝ որ իրենց անձնուրաց ծառայութեան փոխարէն՝ անհուն շնորհակալութիւններ պարտական ենք անոնց: Պատիգակի կրիական յառաջադիմութեան վրայ, Հայ-Կաթողիկէ հասարակութեան սոման վրայ դեռ նորեքս գրած էր «Մասնաշուք»-ը: Եւ որո՞նք պարտական ենք զայս. ա՛յն կրօնաւորներուն, որոնց գոյութեան իրաւունքն իսկ զլանալ կը ճգնենք: Ինչպէս եղաւ որ այսօր Չմիւռնիա Հայ-Կաթողիկէ հասարակութեան յիշմանկին մէջ կը պատկերանայ. 1847ին յառաջ կամ հոն առնինք Հայ-Կաթողիկէ հասարակութիւնը: 1882ին յառաջ կամ հոն ժողովրդապետութիւն. 1894ին յառաջ կամ հոն Կաթողիկոսական Պատրիարքական Փոխանորդ մը: Եւ սակայն միայն այս երկու տեղերն ինչեքի, կրօնաւորներն են որ ընդարձակեցին Հայ-Կաթողիկէ հասարակութեան սահմանները: Եթէ այս ամէն բանը անտես կ'ընէ մեր «Մատոցականացը» իւր յոսակ տեսութեան, անկողնակալ դատողութեան վկայութիւնը չէ որ յառաջ կը բերէ: Ի մի բան, թէ՛ հոս և ի՞նչ գաւառներու մէջ՝ ուր ազատ ստալիզ ունեցած են կրօնաւորները, աւելի յառաջ գացած կը գտնենք եկեղեցական ու դպրոցական գործերը: Հակառակը հաստատել կը սպասենք մեր թեմադրող «Մատոցականացին», որ զրի մէջ հարուածով այս ամէն բան ուրանալու է եւտ:

Կ'ընդունիմ որ աշխարհական կղեր աւելի իրաւունքներ պահանջէ. վերջապէս չա՛ն և ապրուստի խնդիր է, բայց մինչեւ հիմա բաւական փափկանկատ գոնեանց կրօնաւորները և երեք չենք գտնել մեկը կրօնաւորներն որ անձամատոց եղած ըլլալ ի վնաս այլոց իւր անձն յառաջ քշել ուղղուած է: Զամեմատութիւնը միշտ պահուած է. 10ի փոխարէն 2 է համեմատութիւնը՝ թէ՛ ժողովրդապետութեանց մէջ, թէ՛ թեմական Եպիսկոպոսներու մէջ, և թէ Աթոռն պաշտօններուն մէջ: Եւ սակայն այս երկու քննադատաւ ուղի՝ ողին ի բուն աշխատող

կրօնաւորներու, լաւ գաղափար չի տար երբեք ընդհանուր համարանշանութեան և կ'ընդունիմ դարձեալ որ այս մրցակցութիւնը միայն մեր Հայ-Կաթողիկէ հասարակութեան մէջ չէ որ կ'երեւայ, այնպէս ալ մենք անկրօններն ալ այս այսպէս է. բայց զարմանալին այն է, որ մեր փոքրիկ հասարակութեան անցեալը կը վկայէ որ ամենէն աւելի կրօնաւորները միշտ օգտակար եղած են. ներկան ալ զայն կը հաստատէ:

Եթէ նոր եւ մեր զարմանքը չարժող կէտ մը կայ, այն է որ նոյն իսկ «Ձեռնադրութեան գրքերէ» եւ «Ժխտարաններէ» հաստատել կը ջանացուի այս անարդար մրցակցութիւնը, եւ նոյն իսկ ուրիշ մտքին ազդեցութեան կամքը յողովոյցելու համար սոփեական կը զարակացուի իրանքով նուիրագործուի կը ջանացուի իրաւունք մը, որ վերջին ժամանակներս արդար սահմաններէն ալ անդին անցաւ: Այս մեծ քաջագործութեանց հեղինակը կը գրուի մեծ եւ ի յիշատակ ժամանակաց, «Թեւադրող Մատոցակարդացը»...

Ե.

Ա. մասին մէջ խոստացանք պատասխան տալ «Մատոցակարդացին»: Եթէ կրօնաւորներն յնպիսկոպոսութիւն ընտրելու արգելքը չկայ Հռոմէական Եկեղեցւոյ ծխարանին մէջ, ուստի՝ գտած է ինքը եւ յառաջ բերած. վասն զի ըստ Հայոց եւ Արեւելեան եկեղեցեաց միայն վանականները եւ «յոյստ ինը» վերաբերողները կրնան Յպիսկոպոս ըլլալ: Այսպէս յայտնի ճշմարտութիւն մըն է այս, որ ցուցմանց և վկայութեանց չի կարօտիր: Նորմալ աւարտանքութեան առաջին դարերու մէջ՝ Հայրապետները ստիպուած էին հետեւել Առաքելոց օրինակին... Բայց հետզհետէ կազմուեցաւ օրենքը, ձեւակերպուեցաւ, եւ կուսակցութիւն միայն ունեին եւ ունին ցայսօր այս իրաւունքը: Այսպէս էր Կաթողիկոսութիւնն ալ, Փարպեցին (Եջ 74) տեսէ թիւ կ'ըսէ Յովսէփ Կաթողիկոսին համար. «Երբեք, որ թէպէտեւ երեք էր ըստ ձեռնադրութեան, այլ զԿաթողիկոսութեան Հայրոց գլխուն ունէր»: Բայց այսօր ոչ ոք կրնայ պնդել թէ Կաթողիկոսներն երեք կրնան ըլլալ, վասն զի ձեւակերպուած է կանոնն, ըստ որում Կաթողիկոսն պէտք է նախ Եպիսկոպոսն ալ լինի:

Ուրեմն ինչ կանոնով կրնայ մեկնուիլ այն ծուռ երթադրութիւնը, զոր բրած է մեր «Թեւադրող Մատոցակարդացը» կրօնաւորները ի բաց վտարելով յնպիսկոպոսութենէ և Կատոլիկ չի մեկնուիր, այլ այլեւայլ շարժառիթներով: Այս շարժառիթներն ալ՝ ըստ պարագայից եւ ըստ ժամանակի այնպէս են, Մեր օրերու շարժառիթն է՝ կ'երեւայ — երկխոյզ: Բայց պարզ, սնտրի երկխոյզը պատճառաւ ելլել եւ քուսակոյցներու մտքին վերայ ազդելու համար՝ նորաւէն հիւսիսէն ցուցումներ մուրալ, «Ձեռնադրութիւն գրք» իրականորէ կամաւոր ծուռ մեկնութիւններ տալ, այն անընդունելի պիտի մնայ: Բնական իրարաւոր ծանօթ է... Թող հետեւեալ օրինակը և անախիճներն հանգիստ կը գտնեն:

Երկարեցաւ յարեալս, Թող հանգիստ ըլլալ «Մատոցակարդացը», ինչպէս յարեալս յառաջաբանին մէջ ըսած էր, կրօնաւորները ստուգել անտարբեր են այս ընտրութեան առջեւ. վասն զի Եպիսկոպոսութեան սուրբ աստիճանին անարժան կը համարեն իրենք զիրենք: Իրենք կը ջանան «բարեացն գործել» միայն իրենց «կոչումը հաստատուն գործել», իրենց յանձնուած պաշտօններու մէջ անքերի եւ անբասիր ընթացքով գոհացնել նախ իրենց խղճը, երկրորդ՝ գոհացնել իրենց կարգաւոր առաջնորդները, կը ջանան օգտակար ըլլալ այն հասարակութեան և այն պետութեան, յորս ծնած են, և որոնց համար ապրիլ պարտական են: Յաւ

մը եթէ ունին անոնք, այն է, որ այսպիսի յուզմունքներով կը կորսնցնեն իրենք զիրենք Եպիսկոպոսութեան արժանի եւ կրօնաւորս անարժան համարողներ իրենց հանգիստը և եղջերուաբաններ կը ստեղծեն, որոնց հետ յոգս կը կուտին: Եւ յայտնի է թէ ուղիղ բանն ու տրամաբանութիւնը կը խոտորին, կը շփոթին, երբ մարդս այսպէս կ'ապրի: Իւր հասարակութեան բարեքը կ'անցող «Եպիսկոպոսութեան ցանկացող» մը վկայութիւններ խաթարելու ետեւէ չըլլար, այլ աղօթիք եւ պահով, խստամբիւր առաքինութիւններով Աստուծոյ կամաց կը յանձնէ իւր ներկան ու ապագան: Այն ատեն միայն կը յաղորդի լաւ ընտրութիւն մը, որով Հայ-Կաթողիկէ հասարակութիւնն ալ երկակողմանի պառակտիչ վէճերէ ազատ, կը քալէ առաքելութեան ճամբուն վրայէն և ճշմարիտ յառաջադիմութեան մէջ հակադրուի կ'ընթանայ: Եւ Աստուծոյ օրհնութեամբն ու օգնութեամբն՝ արժանի կ'ըլլայ ի գլուխ և յանդամ զընտրուելու իւր սրբելի և հնազանդութեան համարումը եւ Տէրութեան ու Հոստարակութեան գործընդունումը:

Թ. ՂԱԿԻՅԱՆ «ՄԵԾՄՈՒԱՅ»

Կ-ԲԱԹՐԻԳԻՍԱՆ ԿԱԿԱՏԻՍԻ

Կ-Բաթրիգի վէճերին ինքիստպար զմանքնաւ, թաւառաւոր գործը մուսուլմանի, իտարէ մէծիւնին զարարը մուսուլմանի, և սոյն միւս կողմէն ճշմարիտ, ալաթութեան ստանձնող, Կաթողիկոսարարն ալաթներնաւ, Կ-Բաթրիգի բոլոր Կ. Ֆ. հաղթութիւններն թանկութեամբ իրենց իրենց վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

Մուսուլմանի մէջքիւ, Բուհարի վէճերէն մէծիւնի զարարը մուսուլմանի ինքիստպար վէճերնաւ, զարարը մուսուլմանի, և սոյն միւս կողմէն ճշմարիտ, ալաթութեան ստանձնող, Կաթողիկոսարարն ալաթներնաւ, Կ-Բաթրիգի բոլոր Կ. Ֆ. հաղթութիւններն թանկութեամբ իրենց իրենց վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

Գերը, Սահակ Մ. Վ. Չիքմէճեան, Գերը, Հ. Նիկիտէ Մ. Վ. Գաթրիմանեան, Անտոն Երայա Նաթիլեան, Երամ Է. Երաման, Ներսէս պէյ Ալանդէրտի, Գրիգոր Է. Ոսկեան, Մանուկ Է. Շահեան, Յովհաննէս Է. Թուրքեան:

Պապական, զէվաթը միւսար վէճերէն մէծիւնի Կ-Բաթրիգի բոլոր Կ. Ֆ. հաղթութիւններն թանկութեամբ իրենց իրենց վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

Արթուրէի տալիման մէջքիւ, Կ-Բաթրիգի բոլոր Կ. Ֆ. հաղթութիւններն թանկութեամբ իրենց իրենց վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

Ի Տոնախմբութիւն Վարժարանի հաստատութեան հարկ Տարեալարժին Գերը, տեմբեր ամսոյ 4/17ին Կիւսիսէ օրն, առաւօտեան ժամը 9/12ին (Է. Ե.), ի մանկաթիւ մեր Եկեղեցւոյ մէջ, գոհաբանական Պատարագ պիտի մատուցուի, և յետոյ Վարժարանի հանգուցեալ աշակերտաց հոգեւոր համար՝ Պաշտօն պիտի կատարուի: Եւ ապա Վարժարանի նախկին աշակերտաց համար յատկապէս զընթացական համեստ հանդէս մը պիտի սարքուի:

Կը խնդրենք, որ Ձեր աջնութիւնն իրեն մեր Վարժարանին վաղեմի աշակերտը, բարեհաճի այս եկեղեցական հանդէսին ներկայ գտնուի:

Ընդունեցէք մեր յարգանք հաւատարմը: 24 Նոյ. 1905 Վարդ Վարժարանի

Հ. ԳԵՈՐԳ. Վ. ՓԱՆՉԻԿԵԱՆ

Տիւն, Ան Յուրթիւն մէջքիւ, Կ-Բաթրիգի բոլոր Կ. Ֆ. հաղթութիւններն թանկութեամբ իրենց իրենց վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

Թէւստիւնն աւելցնելով, Մարտապետը ինչ մէջքիւ զարգացնելով ինքիստպար վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

ԻԽԹԱՐԸ ՄԱՆԱՍԻՍ

Թարաւոր պաշտօնագր, ապաւնման միւստեթերի իմաստ օրոտը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

ԻՍԽԻՃԻ

ԵՐԵՆԱ ՊԻԼՈՎԸՆ ՆՈՒԹԳԸ

Արմանիս պաշտօնագր, ապաւնման իմաստ օրոտը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

Թէւստիւնն աւելցնելով, Մարտապետը ինչ մէջքիւ զարգացնելով ինքիստպար վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

Թէւստիւնն աւելցնելով, Մարտապետը ինչ մէջքիւ զարգացնելով ինքիստպար վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

Թէւստիւնն աւելցնելով, Մարտապետը ինչ մէջքիւ զարգացնելով ինքիստպար վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

Թէւստիւնն աւելցնելով, Մարտապետը ինչ մէջքիւ զարգացնելով ինքիստպար վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

Թէւստիւնն աւելցնելով, Մարտապետը ինչ մէջքիւ զարգացնելով ինքիստպար վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

Թէւստիւնն աւելցնելով, Մարտապետը ինչ մէջքիւ զարգացնելով ինքիստպար վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

Թէւստիւնն աւելցնելով, Մարտապետը ինչ մէջքիւ զարգացնելով ինքիստպար վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

Թէւստիւնն աւելցնելով, Մարտապետը ինչ մէջքիւ զարգացնելով ինքիստպար վէճերէն մէծիւն հաղթը օրոտըը հալած, ինքս իտարիւնէք տիր:

	7, 11.
Թէւլէնտ Խաղիմլէան Լուսնու	98 23
Բուսլէի շքմանաթէրի Քր.	133 5
Գրէտի Զօնսիէ Էփրասիէ Ա.	311
» » »	Բ. 270
Թանգիւաթր միւմթազէի Օսմ.	304
Օսմ. պանդաթր սէնէաթր	612
Տէւլէթի Ալիէ Բէօի	384
Օսմ. Սիկրթի. չիբքէթի Լ. Օ.	3 80
Բէօի	17
Տէրիւ. Թրամլայ գուր.	7 35
» » Թանլի Քր.	483
Տէրխասաթր Բրիսթի	509